

Süli Attila

Az első március tizenötödike a két testvérházában

... néhány sorban felidézzük azokat a pillanatokot, amikor az ország először ünnepelte március 15-ét: ez a nap 1849. március 15. volt.

Március 15-én a világ magyarsága az 1848-49-es forradalom és szabadságharc évfordulóját ünnepli. Felidézzük a szabadságharc kiemelkedő vezetőinek és hétköznapi tanúinak, polgárainak, katonáinak, egyszerű kétkezi munkásainak emlékét. Általános és középiskolai tankönyveinkből szinte már-már kívülről tudjuk, hogy mi történt március 15-én. Petőfi, Jókai és Vasvári vezetésével a márciusi ifjak 1848-ban e napon délelőtt indultak meg a Pilvax kávéházból a népgyűlés megtartására, remegésre kényszerítette a Helytartótanács addigi mindenható urait. Ezt követte az Újépületben fogva tartott Táncsics Mihály kiszabadítása és diadalmenete a fővárosok utcáin.

Március 15. jelentőségének értékelése a mai napig megosztja a történet-tudományt. Volt időszak, amikor olyan eseményként ábrázolták, amely teljesen elsöpörte a régi rendszert a márciusi ifjak, a fővárosi polgárság és munkás-ság segítségével. Ezzel szemben mások azt hangsúlyozták, hogy az érdemi átalakulás az utolsó rendi országgyűlésen Pozsonyban történt, március 15-e, különösen a Rákos mezején gyülekező

parasztsereg álhíre és rémképe csak a politikai nyomásgyakorlás eszköze volt a liberális reformerek eszköztárában. Például az 1867. évi kiegyezés után nem március 15. volt a hivatalos állami ünnep, hanem április 11-e, az áprilisi törvények uralkodói szentesítésének évfordulója – igaz az utóbbi is csak 1898-tól.

Jelen írásunkban nem kívánunk a kérdésben döntőbíróként fellépni, ehelyett néhány sorban felidézzük azokat a pillanatokot, amikor az ország először ünnepelte március 15-ét: ez a nap 1849. március 15. volt. Pontosabban az országnak csak a kisebb része ünnepel(het)te, mivel a nagyobb rész ekkor ellenséges megszállás alatt állt. A magyar főerők támadása 1849. február 26-27-én Kápolnánál ugyanis nem hozta meg a remélt győzelmet, e nyomott hangulatban pedig két magyar katonai siker oldotta a feszült légkört: Damjanich János és Vécsey Károly gróf vezérőrnagyok hadteste 1849. március 5-én elfoglalták Szolnokot, illetve a Józef Bem vezérőrnagy vezérlete alatt harcoló erdélyi magyar csapatok bevették Nagyszébet, az erdélyi főhadparancsnokság székhelyét. Mindkét győzelmet nyomtatott falragaszokon tudatta a lakossággal a végrehajtó hatalmat gyakorló Országos Honvédelmi Bizottmány, amely Budapest feladása után Debrecenbe tette át a székhelyét 1849. január elején.

A katonai sikerek hatására az Országos Honvédelmi Bizottmány az alábbi szavakkal rendelte el március 15-e megünneplését: „A honvédelmi bizottmány rendeletéből martius 15-dike, melynek szent emléke előtt leborul a szabadság fia, országos népünneppé tétetvén, központi városunkban megtartatott, nem fényével a külső máznak, nem fitogtatásával az aranyos öltönyök, s drága készületű fogatoknak, melyeken azonban a nép vére szokott pirosolni, hanem egyszerűen, minő az őszinte kebel becsületes hálája.” Vagyis

Csányi László (1790–1849)

az Országos Honvédelmi Bizottmány egyszerű, fényűzéstől mentes, de magasztos megemlékezést akart az első évfordulón.

Az esemény történéseit a Közlöny 1849. március 16-i debreceni tudósítása örökítette az utókorra. Az ünnepség már reggel katonai szemlével kezdődött. Elöl állt a 17. Bocskai-huszárezred felfegyverzett és begyakorlott osztálya, mely „minden percben készen áll indulni szabadságunk ellenségeinek tűzzel-vassal pusztítására”. Ez a huszárezred 1848-ban alakult a Hajdúságban, jellegzetes fegyverük volt a csikósok karikás ostora. Őket követte az 5. huszárezred tartalék osztálya, mivel az ezred többi osztálya Itáliában harcolt. Az alakulat az itáliai osztrák csapatok főparancsnokának, az ezredtulajdonos nevét, Joseph Wenzel Radetzkyét viselte (de megmaradt a Császár- és Nádor-huszárok elnevezés is), korábbi ezredparancsnoka éppen az első magyar hadügyminiszter, Mészáros Lázár volt. Következett egy század fegyveres gyalogság, egy fegyvertelen osztály az I. honvéd vadászezredből, melyet az Aradon kivégzett Ormai (Aufenberg) Norbert alezredes, Kossuth Lajos szárnysegédje szervezett, majd a debreceni gyalog és lovas nemzetőrség teljes díszben.

„A kíváncsi nép mint tenger hullámozott a főutcákon, mindnyájan telhetőleg ünnepiesen öltözködve.” Reggel kilenc órakor a katolikus templomban Brémer László báró nagyváradi római-katolikus püspök tartott hálaadó misét, ahol a képviselők (felsőház, alsóház), az Országos Honvédelmi Bizottmány tagjai, a hivatalnokok és a katonai vezetők

Honvéd vadász

mellett a polgárok vettek részt. Ezt követően a tömeg átvonult a református Nagytemplomba, ahol Tóth Mihály lelkész tartott istentisztelet március 15. tiszteletére. „Zsúfolásig volt a nagy egyház, minden szem a lelkes szónonkon; szavainak igazságát mohón nyelte a hallgatóság.”

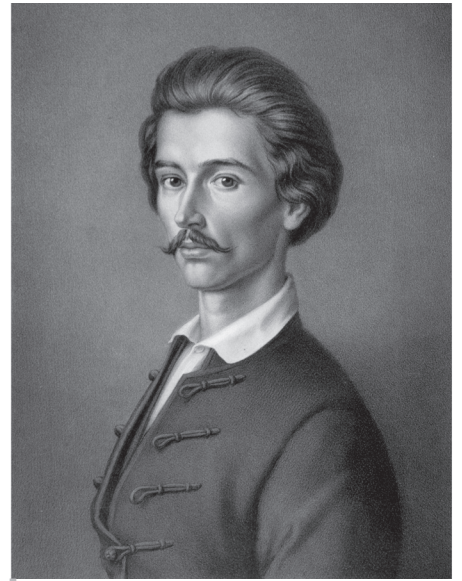
Az egyházi szertartások után következett a felsorakozott katonaság parádéja. Mészáros Lázár tábornok, hadügyminiszter előtt vonultak el díszmenetben az alakulatok, amelyhez a Kápolnai ütközetben fogságba esett olasz legénységű 16 (Zanini) sorsgyalogezred Debrecenben maradt zenekara játszott a zenét. A polgárság nagy lelkesedéssel szemlélte a parádét, azonban még nagyobb népszerűségnek örvendett az, hogy a városon kívül néppünnpélyt tartottak, és „túl az árkon egy halom tőtjén osztogatták korsók és kulacsokban az ingyen jó bort; tömör embererdő fonta körül a hordót, mindenki inni akarván egészségére martius 15-kének. A derék férfiak, kik az osztogatást kezelték, szörnyű népszerűséggel bírtak.”

A halom másik oldalán „izmos fanyársokon” sütötték a jó kövér alföldi ökröt, amely a cikkíró szerint „egyike a jó kövér falatoknak”, amelyért az osztrák csapatok szeretnének Debrecenben látogatást tenni. Az ökörsütő helytől balra egy faállványt helyeztek el, ahol többen is szónoklatot intéztek a néphez. akik kárhoztatták a bécsi udvari pártot, a kamarillát, emellett ecsetelték önvédelmi harcunk keresztényi voltát és igazságát.

Az ünnepség lefolyása „dacára az igen hűvösen fúvó szélnek, jól és mulatságosan ütött ki.” A nap az egész ünnepség alatt „teljes fényében derengett”, aminek a hatására még a „félénkebek is teljes bizonyossággal jóslák szent ügyünk diadalát”. Alkonyatkor a tömeg „víg társalgás között” vonult be a városba, amelyet este nyolc órakor kivilágítottak.

Az ünnepségről tudósító újságíró az alábbi reménnyel zárta cikkének sorait: „Legmelegebb óhajtásunk, hogy april 15-két Budapesten ünnepeljük meg”. Sajnos, a kívánság nem teljesült, mivel a magyar csapatok csak május 21-én vették be a Budai várat, ez azonban nem változtat azon a tényen, hogy Debrecen polgárságának és az Országos Honvédelmi Bizottmánynak az első március 15-ke megünneplésével sikerült – az ország nehéz helyzetét az pillanatig elfeledve – egy egyszerű, de magasztos hagyományt teremtenie.

Március 15-ét 1849-ben nemcsak Debrecenben, az ország akkori

Petőfi Sándor (1823–1849)

„fővárosában”, hanem Kolozsváron, Erdély központi városában is megünneptették. Erről az erdélyi magyar polgári és katonai vezetés sajtorgánumának, a *Honvédnek* az 1849. március 16-i számában szemléletes leírás maradt fenn. 1848-ban, a pesti márciusi események híre gyorsan a Kincses városba érkezett, ahol március 21-én népgyűlést tartottak, követelve a polgári átalakulás alapvívmányait, amelyek közül kiemelkedett a két testvérhaza egyesülésének követelése.

Március 15-ét 1849-ben Kolozsváron és Tordán is megünneptették.

A cikkíró szerint 1849. március 15-én kettős ünnepe volt Kolozsvárnak. Már megkezdődtek az előkészületek a neves esemény megünneplésére, amikor megérkezett Bem fentebb már említett győzelmének a híre, azaz Nagyszeben bevétel. A városban már kora reggel „szokatlan mozgás” keletkezett, ugyanis megjelentek azok a falragaszok, amelyek az erdélyi magyar haderő sikeréről számoltak be. Az utóbbit még hajnali fél három órakor írta alá Csány László teljes hatalmú országos biztos, akinek a hatásköre Szatmár megyére is kiterjedt.

Dél előtt 10 órakor a helyőrség, a nemzetőrség és a polgárság nemzeti színű zászlókkal felsorakozott, és báró Kemény Farkas alezredes, katonai parancsnok ünnepi lelkesítő beszédet tartott. A pisiki hős üdvözölte „a mai nap emlékét”, felélevenítve az elmúlt egy év eseményeit, majd hitet tett a magyar fegyverek győzelme mellett.

11 órakor a „tenger nép és katonaság” a Bánffy palota elé vonult, amelynek erkélyéről Csány teljhatalmú országos biztos „tarta remek beszédet.”

Ő szintén felelevenítette a magyar nép szabadságharcának főbb eseményeit, fordulatait. Az utóbbiak számtalan szomorú emléket is magukban rejtenek. Azonban szavai szerint „a borúra derű következik, tavaszodik, s e tavasz szabadságunk s függetlenségünk tavasza is leend”. Mint mondta, Nagyszében, a reakció fészke be van véve, 50 ezer fős táborunk Pestre indult, és „alkalmasint Pesten foga elkölteni a húsvéti bárányt”.

A beszéd után a tömeg éltette Kossuth Lajost, Nyáry Pált, Batthyány Lajos grófot és az egész hadsereget.

A cikkíró szerint „öröm sugárzott minden arcra az ünnepély alkalmával”. Este a várost kivilágították, a színházban kettős fény mellett „e napra célszerűen választott egyveleg darabok közt Kölcsey himnuszát is énekelték”. A tisztikar barátságos poharazgatásra gyűlt össze egy neves vendéglőben, ahol „vidám poharazások” közt elhatározták, hogy a főtér közepén lévő Ferenc oszlopot a szabadság szobrává, a főtér nevét szabadság és unió térre változtatják. A cikkíró szerint: „Ekképp inneplők mi kolozsváriak meg martius 15-kének évfordulati ünnepét s a sors különös szezsélyénél fogva egyszersmind Szeben bevételének napját”.

A sort végül a tordai megemlékezésel zárjuk, amelyről szintén a *Honvéd*-ban maradt fenn egy élvezetes beszámoló. Igaz, az utóbbi egy kicsit később,

Kolozsvár látképe a 19. században

egy héttel az ünnepély után, március 22-én jelent meg, szószent idézzük:

„Torda. Mart[ius] 15-kén szívre ható, lélekemelő innepélynek valánk Tordán tanúi. A helybeli honvéd katonaság, vadászcsapatok, lovasság, tüzérség sat. katonai zene mellett, kísérve a helybeli s vidéki nép ezreitől, a Keresztes mező azon részén szállának ki (...).

Az isten szabad ege alatt ülte meg a szabaddá lett nép a szabadság diadal innepét. A katonaság négyzögöt képezett. Közből a tüzérség ágyúival fogalt helyet. Az innepélyt a szeretett térparancsnok Egloffstein¹ ezredes célszerű beszéddel nyitá meg. Ezután a

polgár Miklós Miklós² – lévén a szószék egy ágyú – erőteljes hangon szónokolt. Előadta az innepély magas jelentőségét s végül azon szent kötelességet, melyre minden becsületes magyar föl van ezen nap sokszoros emlékei által szólítva. Az éljen hangokat, melyekkel a magyar nemzet szabadság férfiai, a dicső Kossuth Lajos s Erdély szabadító nemtője, a derék Bem tábornok idevezeltettek, a katonaság és nép ezrei által, ezerszeresen hangozták vissza a történelmi emlékéül völgy hegyei, a festői szépségű halmok s kőszirtok. Végre díszlövészek, apró fegyverek s ágyúk tüzelése fejte bé az innepélyt. A remek szónoklat köz-költségen ki fog nyomtatni. Estve a város kivilágítottatott.

József napja új innepélyre szólítá a város lakóit. Egyszerű, de hasonlíthatlan lelkesedéssel párosult lakoma adatott, mely alatt a lelkesedés sűrű éljenzésekben tört ki a hon szabadítóért. Közbe nemzeti himnuszok s az innepelt tábornok³ kedves lengyel dala többszörösön zenekíséret mellett énekeltettek. Estve ismét ki volt világítva a város s a tábornok tiszteletére adatott bál mulatságban a nők egyszerű magyar díszruhában jelentek meg.”

Ezen rövid írásunkkal nemzeti ünnepünk történetének első fontos évfordulójáról kívánunk megemlékezni.

Jegyzetek

- 1 Egloffstein Albert alezredes, tordai katonai parancsnok.
- 2 Ótordai református lelkész.
- 3 József Bem altábornagy.

A TORDAI HASADÉK. BERGSPALTE BÉI TORDA.
Nº 11